

оздоблення порівнювали з краківським Вавелем. По периметру замку йшли не оборонні мури, а житлові будинки, однак були і бойові вежі, три з яких збереглися до наших днів. До замку вела оздоблена кам'яною різьбою в'їзна брама з перекидним ланцюговим мостом. Замок мав форму п'ятикутника з чотирма оборонними вежами. Внутрішнє подвір'я замку було влаштоване у формі італійського палаццо. На замковому подвір'ї була побудована каплиця Святої Трійці в готичному стилі, яка служила родинною усипальницею роду Сенявських. У 1570 році замок був додатково розбудований і зміцнений. Цього ж року на північ від Старого міста за Лісницьким потоком закладено Нове Місто (воно було без привілею). У 1619-1622 роках навколо замкових валів були закладені додаткові бастионні фортифікаційні укріплення. Було зведено чотири бастиони. В'їзд до замку влаштовано через равелін. Підступи до замкових укріплень були захищені водою.

Збараський замок - фортифікаційна оборонна споруда в місті Збараж Тернопільської області. Розташований трохи осторонь від центру міста, в парку, на так званій Замковій горі. Замок споруджено в 1626-1631 рр. за проектом італійського архітектора Вінченцо Скамоцці. Проект замку Скамоцці спочатку описав у трактаті «Про ідею універсальної архітектури» (інший переклад - «Ідея загальної архітектури», Венеція, 1615), а потім уже втілював у Збаражі. 1675 року замок захопили та спалили турки. Замок квадратний у плані, оточений був з усіх боків болотами. Укріплення замку, які відображали найновіші досягнення європейського фортифікаційного мистецтва, складались з казематових валів з ескарпами, чотирьох бастионів і рову, який оточував весь замок.

На місці палацу - прямокутного в плані - раніше було внутрішнє подвір'я. Палац двоповерховий, з характерними для ренесансу формами. Головний вхід до будівлі підкреслюється балконом на кам'яних консолях. Фасади казематів також виконані в ренесансних формах. В'їзна вежа розташована на одній осі з парадним входом до палацу [9, с.204].

Микулинський замок - у 1550 р. власниця Микулинців Йорданова звеліла звести тут мурований замок для захисту від нападів татар, що грабували ці землі мало не щороку. Фортеця була закладена на місці дерев'яної оборонної споруди. Замок давав почуття відносної безпеки. Він витримував не одну осаду, на його мурах до цієї пори видно сліди розпеченої смоли, яка лилася на голови нападаючих. Великої шкоди фортеці завдало військо Ібрагіма Шишмана у 1672 році. Вже в 18 століття замок починає занепадати, втрачає своє оборонне значення, і 1815 австрійський барон Конопка, купивши фортецю, організовує в ній суконну фабрику. З початку ХХ ст. замок було залишено на самознищення. Ніяких робіт по реставрації не велося. Проте до 900-річчя Микулинців проектний інститут «Укрпроектреставрація» (місто Львів) виготовив документацію на відновлення замку. Замок має вигляд квадрата з довжиною стін 75 метрів і товщиною оборонних мурів - 2 метри. На 3 кутках замку височать круглі вежі, які мали 3 яруси з бійницями для гармат. Із західного боку, де оборонні мури додатково захищені глибоким ровом, замок мав в'їзну браму із звідним мостом. В середині фортеці були житлові будинки, а під ними льохи і підземні ходи.

Скала-Подільський замок - оборонна споруда в смт. Скала-Подільська Борщівського району Тернопільської області. Пам'ятка архітектури національного значення. Розташований на високій скелі на правому березі річки Збруч. Має витягнуту форму, що зумовлене рельєфом місцевості. З трьох боків природний захист забезпечує річка Збруч та її стрімкі скелясті береги. З єдиного доступного південного боку - глибокий рів, кам'яний мур із виступаючою напівкруглою пороховою вежею. Поряд із нею - в'їзна брама, дістатися до якої можна було лише через підйомний міст. Перший дерев'яний замок, на думку багатьох дослідників, збудований на місці давньоруського городища і зруйнований в часи монголо-татарського нашествия. 1331 тогочасні власники Поділля литовські князі Коріатовичі звели кам'яний замок. 1393 його здобув литовський князь Вігольд. Від 1515 замок - власність кам'янецького старости С. Лянцкоронського, згодом - сандомирського воєводи, який його перебудував й укріпив. 1516 споруду зруйнували татари, на її місці збудували кам'яний замок бастионного типу, з міцними мурами, однак 1538 його майже вщент знищили волохи. 1648 його захопило селянсько-козацьке військо. 1657 пошкоджений внаслідок нападу трансільванського князя Дьєрдя II Ракоці. Від кінця ХVIII ст. до 1939 замок - власність Голуховських, які звели у місті окремих палац і заклали навколо парк. 1930-ті влада забезпечувала збереження руїн замку, виконала його фотографії, проведені архітектурні обміри. У наступні роки замок розбирали на будівельні матеріали. В наш час збереглися чотирих ярусна порохова вежа, частина оборонних мурів, руїни вежі над Збручем та рештки палацу з залишками кам'яного орнаменту[12, с.38].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О.О. - Тлумачний словник термінів з рекреаційної географії (географії туризму). К.: Київ. - Київський університет, 1993.- 56 с.
2. Гаврюшин І. П. Туризм України: проблеми і перспективи, К., 1994.
3. Герчанівська П. Е. Дерев'яні церкви України. – К.: Наукова думка, 1996.- 136с.
4. Голубничая С. Н. Основы экскурсионного дела. – Донецк, 2003.- 214с.
5. Гончарук П. С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ ст..

Довгань М.

Науковий керівник – доц. Кузишин А.В.

МАЛОПОЛЬСЬКЕ ВОЄВОДСТВО – ПРИКЛАД ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Туристичний потенціал Малопольського воєводства можна яскраво співставити із природними та історико-культурними можливостями Західної України. Уряд Малопольського воєводства розуміє, що

дослідження туризму і розвиток цієї сфери дає можливість не лише заохотити до відвідування території, а й сприяти відновленню та збереженню наявних ресурсів, уже й не кажучи про створення нових.

Малопольща може стати для Західних регіонів України взірцем як правильно і грамотно користуватись наявним потенціалом. Як можна «із нічого» зробити «щось».

Спільну історію Малопольща та Західні області розпочинають ще від часів існування Польського Королівства і закінчується аж на початку Другої Світової війни.

Культурна спадщина, економічне та політичне співробітництво відбувалось у спільному напрямку. Про це свідчить існування Польського Товариства Татранського, яке спочатку носило назву – Галицьке Товариство Татранське. Воно провадило активну діяльність у формуванні туризму у Карпатах. Також велика кількість палаців і замків на території України, власниками яких були магнати польських родів підтверджує спільність територій. Яскравим прикладом варто назвати замок в Олеську, де народився і виростав польський король Ян Собеський III.

Дослідженням туризму Малопольщі займались Вітольд Александрович, Ян Степень, Василь Петранівський, Олександр Приморович, В. Крудовські. Ботанік науковець Бальтазар Хакаут, відвідав і детально описав Галицію, до території якої належить сучасне Малопольське воєводство, а також Татри і Величку.

Йохан Фрідліх Зольнер залишив опис подорожей Сілезією у 9 томах, а також Краковом та Величкою, у якій побував у 1791 році. «Topographia sive Masoviae descriptio» Анджей Шведського і в кінці XIX-столітній „Opis starożytniej Polski” Томаса Шведського. Із українських вчених Малопольщою цікавились К. Явецька, М.П. Крачило, Мальська М., Худо В., Стойко С., Гадач Е., Шимон Т., Михалик С.

Малопольське воєводство — одне з 16 воєводств Польщі. Воно є одним із найменших у країні (12 місце) за територією. За кількістю жителів (3,5 млн.) займає четверте місце. Густота населення - одна з найвищих у Польщі - 217 осіб/км кв. при середній у державі 122 особи/км кв [1].

Малопольське воєводство розташовалося на півдні країни між Шльонськом, Свентокшиською землею і Підкарпаттям. З півдня воєводство межує із Словацькою Республікою.

Природа Малопольщі прекрасна в своїй різноманітності. На півдні здіймаються Татри, єдині в країні гори альпійського типу. Тут же – Бескиди, гори з плавними контурами схилів, порослі лісом. Вапнякові Пеніни вражають скелястими формами, цікаві і ущелини та печери Краківсько-Ченстоховської височини, а річка Дунаєць кличе на екстремальну водну прогулянку.

Клімат Малопольщі і мінеральні джерела сприяють лікуванню різних захворювань. Тут чудові курорти з мінеральними водами, в тому числі - дитячий курорт Рабка-Здруй. Люди приїжджають і в соляні копальні Велички та Бохні. Стародавні копальні Велички занесені до Списку Світової Спадщини ЮНЕСКО. У тому ж Списку і Музей в Освенцімі – нацистський концтабір, де загинуло понад мільйон людей, в більшості євреї.

У регіоні шанують традиції. На Паску в Кальварії Зєбжидовській проводять містерії Мук Господніх, під час Різдва можна зустріти колядників, на свята Божого Тіла по краківському Головному Ринку галопує Лайконик, а в грудні щорічно проводиться конкурс краківських шопок – різдвяних вертепів.

Краків – королівське місто, духовна столиця країни, найвищі польські гори Татри і цілих п'ять об'єктів, що занесені до Списку світової спадщини ЮНЕСКО.

Краків, столиця воєводства – це і старовинна столиця Польщі, і резиденція королів. Чарівність міста має історичне коріння. Туристів захоплює Вавель, королівський замок і Кафедральний собор. Стародавній єврейський район Казімеж чарівний, як паризький Монмартр, а наставлені комуністами нескінченні сірі блокові будинки Нової Гути нагадують сюжети з книг Оруела [3].

Розташований на півдні Польщі Краків є одним із найдавніших міст і перлиною національної культурної спадщини. Він з гідністю виконував функції столиці і резиденції королів.

Це надзвичайне місто, що лежить над Віслою – найбільшою з польських рік, приваблює туристів із усього світу. Центральна площа Ринок – найбільша площа середньовічної Європи (4 га); Ягеллонський університет – один із найстаріших університетів у Європі з відомим Collegium Maius.

Кракову присвоєно звання Європейського міста культури, центр Кракова внесено до Списку світової спадщини ЮНЕСКО і він містом, яке найохочіше відвідують туристи [4].

Закопане - зимова столиця Малопольського воєводства. Закопане, яке лежить за 110 км на південь від Кракова на висоті 750-1100 м над рівнем моря у передгір'ї скелястих Татр майже на кордоні зі Словачіною, має понад столітню лижну традицію.

Еластичність попиту також забезпечують кілька великих гірськолижних станцій на території міста, численні невеликі підйомники, пансіонати на всі смаки та гаманці, а також уся інша потрібна для туристів інфраструктура.

Загалом до послуг любителів «зимового шаленства», як люблять казати поляки, тут є понад 50 лижних осередків і 250 км лижних трас. Це місто може за раз прихистити в більш чи менш комфортних умовах 13,4 тисячі туристів. Фактично чи не кожен його мешканець здає для гостей приміщення. Закопане — особливий гуральський, званий закопанським, який насамперед помітний у дерев'яній архітектурі і традиціях місцевих гуралів [2].

Копальні солі "Велічка". Велічка, містечко поблизу Кракова, це один із найдавніших центрів розробки кам'яної солі в Європі. Ще з часів середньовіччя це місце носило горду назву Magnum Sal (Wielka Sól) і було джерелом багатства країни. У стародавніх польських землях сіль використовувалася навіть як платіжний засіб (у формі соляного каміння), замінюючи металеві гроші. Сьогодні соляні копальні Велічки – це один із найвідоміших і найбільш відвідуваних туристами об'єктів [5].

У 2011 році шахта «Велічка» набула статусу підземного курортного санаторію. Лікування тут допомагає тим, хто має бронхіальну астму, алергію, захворювання верхніх дихальних шляхів, серцево-судинної системи. Цікаво, що лікування у «Велічці» розпочали ще в 1839 році [2].

Концтабори Освенціма – це місце мученицької смерті мільйонів людей у період Другої Світової війни. Найбільший гітлерівський концтабір на окупованій території Європи, в якому здійснювалися плани

знищення інших націй, головним чином євреїв, яких звозили сюди з різних країн, і поляків. Саме тут, у Освенцімі, проводилися найстрашніші експерименти над людьми. Число жертв складно визначити – мова йде про понад півтора мільйони жертв 28 національностей.

Після колишнього концтабору збереглися блокаузи і ворота з написом «Arbeit macht frei» (Робота робить вільним). У частині блокаузів розташувалася експозиція державного музею Auschwitz-Birkenau, де представлені приголомшливі, жахливі свідчення геноциду, фотографії та документи, а також предмети особистого користування, відібрані у жертв.

Національний музей Auschwitz-Birkenau в Освенцімі (Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau) відкритий для відвідувачів цілий рік [6].

Щороку до Малопольщі приїжджає десь 10 млн. туристів, із них понад 3 млн. з-за кордону. Тому Вітольд Лутаска, представник управління Малопольського воєводства, вважає, що будь-яку пам'ятку архітектури, яку можна вберегти і відновити, слід вберегти і відновити.

За словами Вітольда Латусека, представника управління малопольського воєводства, впродовж декількох останніх років управління робить ставку саме на туризм. У наступному році акцент робитиметься на розвитку бізнес-туризму [7].

Дослідженням туристичного руху Малопольщі займається уряд Малопольського воєводства.

Показники свідчать, що у 2013 році відвідало 12,6 млн. осіб (із них 2,7 млн. осіб із-за кордону). Порівняно із 2012 роком кількість відвідувачів зросла на 4,2 % і формується тенденція до зростання. Метою, із якою туристи приїжджали був відпочинок і відвідування визначних пам'яток. Найатракційнішими місцями були: Краків, соляні копальні у Величці, Закопане, музей «Auschwitz-Birkenau» в Освенцімі та Вадовіце.

56% туристів, відвідуючи Малопольське воєводство, оцінили рівень перебування як «дуже високий» і 39% «високий» рівень задоволення перебування у Малопольщі.

Туристи відзначили природне багатство регіону, велику кількість пам'яток, а також різноманітність атракцій, які формують уже сучасні поляки. Слабкою стороною було названо лише інфраструктуру доріг.

Досліджуванням займалась фірма EU-Consult Sp. z o.o. [8].

Дослідженнями у секторах готельне, ресторанне господарство, а також послугами туризму займається також Дослідницька господарська академія Малопольського воєводства [9].

Держава сама би не змогла сприяти досягненню таких показників. Більшість пам'яток - у приватних руках. Це тепер готелі, музеї, зали для конференцій. Приватний капітал зацікавлений у якнайбільшому залученні своїх об'єктів, тож радо проводить конференції, тури і семінари. А держава лише сприяє цьому і наглядає за певними умовами утримання цих пам'яток архітектури.

Фонди ЄС – без сумніву, істотне джерело фінансування у регіональній політиці Польщі. Польські воєводства відповідальні не лише за прийняття стратегій, які стосуються відповідних регіонів, а й за їх впровадження. Ще три роки перед прийняттям до ЄС кожен регіон отримував від Варшави фонди на інвестиційні проекти. Тоді це було десь 200 млн. злотих на рік. Тепер йдеться про більші суми. У 2007-2013 роках Малопольща отримала від ЄС понад 8 млрд. злотих допомоги на проекти і ще плюс 1 млрд. на розвиток сільської місцевості.

Ці фонди – це реальне знаряддя впровадження регіональної політики. Зараз у регіоні працюють над близько 2800 проектами. Половина вже майже завершені, а велика частина ще реалізуються. До них залучені польські підприємці.

Важко у Малопольщі знайти ґміну (аналог адміністративного району), яка би не отримала допомоги від ЄС. Ці проекти не передбачають ремонту доріг і розвитку інфраструктури. Цим займається центральна влада у Варшаві.

Малопольське воєводство та Львівська область розпочали активне співробітництво ще під час проведення і підготовки до «Євро-2012».

Після Євро-2012 у Львові зросла туристична активність, тож Краків може поділитися досвідом у цій галузі.

Львівська область і Малопольське воєводство Польщі підписали виконавчий протокол на 2013–2014 роки до Угоди про міжрегіональне співробітництво.

У протоколі представлено ряд проектів, передбачених для реалізації у цьому році - форуми у Кракові та Львові, конференція щодо питань відновлення краківськими реставраторами пам'яток архітектури Львова тощо.

Деякі культурні об'єкти у Львівській області щороку можуть розраховувати на фінансову підтримку щодо реставрації з бюджету Польщі. Також успішно розвиваємо співпрацю між молоддю – «Приязнь регіонів у серці Європи». Цей проект діє між різними регіонами наших країн, а також сусідів Польщі у ЄС [1].

Малопольща робить ставку на туризм, як галузь, яка сприяє зацікавленню інвесторів до регіону, надає робочі місця, захищає культуру, традиції, історію і, водночас, дозволяє впроваджувати інновації. Історичний зв'язок України та Польщі сприяє зацікавленню самих польських підприємців, а також на рівні уряду, відновлювати і на території західних регіонів України культурні пам'ятки і пробувати реалізовувати вдалі проекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігор Тимоць Марек СОВА: «Важко у Малопольщі знайти ґміну, яка би не отримала допомоги від ЄС» [Електронний ресурс] // І. Тимонець – Режим доступу: <http://www.wz.lviv.ua/economics/122223>
2. Петро ПАРИПА 18 Січня 2013, ВІнтернет-видання "Паралелі" Чим відрізняється Закопане від «Буковелю»? [Електронний ресурс] П. Парипа – Режим доступу: <http://paralleli.if.ua/news/28763.html>
3. Малопольща – батьківщина кожного поляка [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.polscha.travel/uk/regioni-gori-more-ozera-pustelya/malopolscha--batkivschina-kozhnogo-polyaka>
4. Краків - королівське місто [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.polscha.travel/uk/mista/krakiv-korolivske-misto>
5. Копальня солі "Велічка" [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.polscha.travel/uk/unesko/kopalnya-soli-velichka>

6. Концтабори Освенціма Auschwitz-Birkenau [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.polscha.travel/uk/unesco/kontstabori-osventsima-auschwitz-birkenau>
7. Малопольща надалі залишається туристично привабливою [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://krakowhostel.com.ua/?tag=malopolscha>
8. Badania ruchu turystycznego przyjazdowego w województwie małopolskim 2013 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://malopolskie.pl/Turystyka/Turysci/?id=2706>
9. Barometrspołeczno – gospodarczy Małopolski [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.gospodarka.obserwatoria.malopolska.pl/CmsContent.mvc/GetArticle/74/183>

Гора-Ярмакова А.

Науковий керівник – проф. Сивий М.Я.

ОЗДОРОВЧО-СПОРТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ЗАКАРПАТТІ

Актуальність дослідження: оздоровчо-спортивна діяльність в уяві більшості людей пов'язана з відпочинком, новими враженнями, задоволенням. На сьогодні туризм є невід'ємною частиною життя людини, оскільки пов'язаний з закономірним бажанням людини мандрувати та відвідувати нові місця, країни, ознайомлюватися з унікальними природними та рекреаційними ресурсами, а також культурними та етнографічними особливостями населення. Все більше людей надають перевагу активному відпочинку, що передбачає подолання труднощів та небезпек, які чатують на туриста. Причому це стосується не тільки професійних туристів, для яких ризик – це стиль життя, а й для простих людей.

Метою дослідження є опис найбільш відомих видів оздоровчо-спортивної діяльності та характеристика стану їх розвитку в Закарпатській області.

Виклад основного матеріалу. У Закарпатській області найбільш розвиненими видами екстремального туризму є: альпінізм (скелелазання) та гірсько-пішохідний туризм; спелеологія; гірськолижний спорт, в т.ч. фрірайд; рафтинг (сплав по гірських річках); парашутеризм та дельтапланеризм [3].

Види туризму, які популярні на Закарпатті, можна об'єднати у 4 групи: водні, наземні, гірські, повітряні (Рис. 1).

Найбільш популярними в Закарпатській області є **гірські види** екстремального туризму. Карпати на території Закарпатської області надзвичайно сприятливі для *альпінізму та гірськолижних видів спорту*, оскільки є порівняно безпечними. Найбільш відвідувані гори з метою *альпінізму* розміщені на території Воловецького, Міжгірського, Рахівського, Великоберезнянського, Свалявського та Мукачівського районів [2]. Однією з проблем розвитку альпінізму в Закарпатській області є недостатня кількість досвідчених інструкторів. З кожним роком збільшується кількість туристів, метою відпочинку яких є *гірські лижі та сноубординг* (спускання по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці). Найвищою гірськолижною базою Українських Карпат є Драгобрат, де два бугельні витяги кілометрової довжини ведуть з висоти понад 1300 м майже на вершину гори Стіг (1704 м).

До **наземних видів** екстремального туризму відносять спелеологію, кінний, мисливський туризм, пішохідний (трекінговий) маршрут і комбінований автобусно-пішохідний туризм, маунтбайкінг, Х-гонки, спортивне орієнтування, автотур-ралі та мототуризм (по гірському бездоріжжю), виживання в дикій природі [4].

У Закарпатській області нараховуються десятки печер, однак відомі та доступні туристам без спеціального спорядження лише декілька з них, решта відкрита тільки для досвідчених спелеологів. Найбільш сприятливі для розвитку *спелеології* об'єкти: карстові печери біля с. Княгиня; «Перлинова печера», та найдовша в Українських Карпатах печера «Дружба» [1].

Кінний туризм можна розвивати на території всіх районів області. Часто пропонують тури багатоденної верхової їзди по складній місцевості, де не може проїхати жоден транспортний засіб, навіть гірський велосипед [2].

Мисливський туризм – це елітний вид туризму, який також можна розвивати на території всіх районів Закарпаття. Даний тип туризму зазвичай пов'язаний з дуже високим рівнем особистого споживання, тому робить прибутковою цілеспрямовану роботу навіть з невеликими групами.

Маунтбайкінг або гірський (спортивний) велоспорт – передбачає спуск з гори на велосипеді, подолання перешкод через каміння, швидкісний проїзд через небезпечні місця (кручі), швидка їзда по трасі з трамплінами та іншими перешкодами, подолання місцевості з багатьма гірками й підйомами, (як штучними, так і природними). Для Закарпатської області доцільно проводити такі велотури за участі як вітчизняних, так і іноземних маунтбайкерів, можна й у формі змагань. На сьогоднішній день вже декілька років поспіль проводяться змагання з даного виду туризму у с. Пилипець [2].

Х-гонки або екстремальні гонки – проводяться переважно для команд, які складаються з професіоналів, котрі настільки добре фізично й професійно підготовані, що можуть займатися скелелазанням, рафтингом, долати перешкоди на велосипеді, коні та ін.

Спортивне орієнтування - це складний багатокомпонентний вид спорту, суть якого полягає в орієнтуванні на місцевості за допомогою карти та компасу, якнайшвидше подолання дистанції та знаходження заданих контрольних пунктів. На Закарпатті змагання зі спортивного орієнтування зазвичай проводяться в районі Невицького замку.

До **повітряних видів** екстремального туризму належать: парашутний спорт, політ на повітряних кулях, дельтапланеризм та парашутеризм [4].